



## ПОЗИЦІЯ

**щодо перерахування до Пенсійного фонду України залишку невикористаних коштів, що утворився на рахунках внутрішньо переміщених осіб, відкритих в АТ “Ощадбанк”, відповідно до статті 41 проєкту Закону України “Про Державний бюджет України на 2025 рік”**

14 вересня 2024 року Урядом в Парламенті зареєстровано проєкт Закону про Державний бюджет України на 2025 рік (р.н. [12000](#)). В зазначеному законопроєкті положення статті 41 встановлюють вимогу про повернення до Пенсійного фонду України (ПФУ) коштів, які розміщені на рахунках внутрішньо переміщених осіб (ВПО), відкритих в АТ “Ощадбанк” для виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2014 року №637 “Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам” (Постанова КМУ №637). Перерахування до ПФУ здійснюватиметься, якщо ВПО не використовували пенсійний рахунок більше одного року, а також не пройшли фізичну ідентифікацію протягом шести місяців з дати, коли така ідентифікація повинна бути здійснена. Водночас Уряду доручено затвердити порядок відновлення та виплати пенсій, які повернуто ПФУ, у разі звернення пенсіонерів до АТ “Ощадбанк”.

Міністерство фінансів України повідомляє, що орієнтовна сума коштів, яку можуть вилучити з рахунків ВПО, становить 11,3 млрд грн. <sup>[1]</sup>

**Зазначена пропозиція щодо вилучення коштів викликає серйозне занепокоєння. Ця норма порушує українське та міжнародне законодавство, в тому числі Конституцію України та Європейську конвенцію з прав людини. Запропоновані ідеї щодо вилучення коштів є несправедливими та дискримінаційними, оскільки стосуються тільки тих внутрішньо переміщених осіб, які отримують пенсії згідно з Постановою КМУ №637.**

Прийняття Закону про Державний бюджет України на 2025 рік із нормою про вилучення коштів певної категорії пенсіонерів може призвести до значних соціальних криз. Для прийняття подібних рішень рекомендується провести оцінку обґрунтованості втручання в права людини методом трискладового тесту (законність, легітимна мета, необхідність у демократичному суспільстві). Втручання у право власності може бути тільки на підставі закону, як і будь-яке обмеження прав людини. Втручання не повинно бути надмірним. Має бути дотриманий баланс і пропорційність між метою і заходами, які впроваджує держава та врахований вплив на суспільну групу, якої стосується рішення.

Розуміючи серйозні виклики в контексті нестачі коштів в умовах війни, вважаємо за потрібне надати застереження щодо ризиків порушення майнових прав ВПО з огляду на наступне:

**1. Пенсія є майном громадянина, а позбавлення майна без належних правових підстав є серйозним порушенням права з боку держави**

Перерахунок коштів, які розміщені на пенсійних рахунках ВПО, відкритих в АТ “Ощадбанк” — це втручання в право власності громадянина, яке є неприпустимим. Відповідно до статті 41 Конституції України та статті 1 Протоколу 1 до Європейської конвенції з прав людини, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) визначає, що пенсія підпадає під захист статті 1 Протоколу 1 (право власності). Право власності інтерпретується дуже широко — до нього зараховується рухоме і нерухоме майно, а також майнові і немайнові інтереси. ЄСПЛ неодноразово вказував у своїх рішеннях, що позбавлення особи майна – є втручанням у право власності<sup>[2]</sup>. Якщо чинне законодавство держави передбачає пенсійні виплати, воно повинно розглядатися як таке, що генерує майновий інтерес<sup>[3]</sup>. При цьому право власності на пенсію виникає ще з моменту коли особа робить обов’язкові внески до пенсійного фонду<sup>[4]</sup>, і це право інтерпретується як майнове. Таким чином, припинення виплати пенсії є втручанням у майнове право особи<sup>[5]</sup>. Будь-яке втручання у майнове право особи має передбачатися законодавством (яке є доступним і чітким), переслідувати легітимну мету в інтересах суспільства, а також бути пропорційним.

Пунктом 2 частини 1 статті 3 Цивільного кодексу України (ЦКУ) визначено, що неприпустимо позбавляти права власності, крім випадків встановлених Конституцією України та законом. В частині 3 статті 321 ЦК України вказано, що примусове відчуження об’єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на **підставі і в порядку, встановлених законом**, та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків, встановлених частиною другою статті 353 ЦКУ, а саме: в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості.

Механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану регулюється Законом України “Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану” та має визначену термінологію “примусове відчуження майна”.

Крім того, Закон про Державний бюджет України стосується виключно встановлення доходів та видатків держави на загальносуспільні потреби, тому не може встановлювати інше (додаткове) правове регулювання відносин, що є предметом інших законів України<sup>[6]</sup>.

Таким чином, проєкт Закону України про Державний бюджет України на 2025 рік не є тим законодавчим актом, яким можуть регулюватися випадки примусового відчуження майна.

**2. Діючими нормативно-правовими актами не передбачено списання коштів з банківських рахунків у випадку їх невикористання протягом певного періоду чи непроходження фізичної ідентифікації.**

Відповідно до статей 1071 - 1074 ЦКУ для списання грошових коштів з рахунка має бути розпорядження клієнта. Без розпорядження клієнта грошові кошти можуть бути списаними виключно за умов:

- рішення суду;
- випадків, встановлених законом;
- випадків, встановлених договором між банком і клієнтом;
- умов обтяження, предметом якого є майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку.

Відповідно до статті 1073 ЦКУ в разі безпідставного списання банком з рахунку клієнта грошових коштів банк повинен негайно після виявлення порушення зарахувати відповідну суму на рахунок клієнта. В статті 86 Закону України “Про платіжні послуги” встановлено відповідальність банківських установ у таких ситуаціях. У разі виконання помилкової платіжної операції на рахунок неналежного отримувача надавач платіжних послуг зобов’язаний негайно після виявлення помилки переказати за рахунок власних коштів суму платіжної операції отримувачу, а також сплатити йому пеню в розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день прострочення від дня завершення помилкової платіжної операції до дня переказу коштів на рахунок отримувача, але не більше 10 відсотків суми платіжної операції. **Завдяки цій нормі ВПО може вимагати повернення грошей коштом банківської установи, за умови відсутності в законах закріплених підстав для списання коштів із банківських рахунків.**

**Вважаємо, що прийняття Державного бюджету України з положеннями, які передбачають вимогу про повернення до Пенсійного фонду України коштів, які розміщені на рахунках внутрішньо переміщених осіб у разі їх невикористання становить суттєву загрозу інтересам людей, які постраждали від збройної агресії та матиме довготривалі негативні наслідки. Закликаємо народних депутатів України запобігти порушенню майнових прав людини шляхом виключення даної норми з проєкту Закону України про Державний бюджет на 2025 рік.**

Громадський холдинг "ГРУПА ВПЛИВУ"

ГО “Донбас СОС”

БО БФ "Стабілізейшен Суппорт Сервісез"

ГО “КРИМСОС”

Центр прав людини ZMINA

БФ «Схід SOS»

Кримська правозахисна група

БФ «Право на захист»

---

[1] <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/09/27/719872/>

[2] Andrejeva v. Latvia (App. №55707/00) - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-126283>; Stummer v. Austria (App. №37452/02) - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-117792>

[3] Carson and Others v. the United Kingdom, App. №42184/05 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-89309>; Lakičević and others v. Montenegro and Serbia, App. №27458/06, 37205/06, 37207/06 and 33604/07 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-107937>

[4] Müller v. Austria (App. №5849/72 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-77265>

[5] Kjartan Ásmundsson v. Iceland, App. №60669/00 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-67030>; Rasmussen v. Poland, App. №38886/05 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-92429>; Wieczorek v. Poland, App. №18176/05 - <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-96035>

[6] Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007 - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07#Text>